

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Налівайко Андрій Олександрович

доктор філософії (Ph.D.),

викладач кафедри філософії

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Намагаючись окреслити проблеми викладання філософії у вищих навчальних закладах України, хочемо насамперед вказати на негативні тенденції у всій сучасній системі гуманітарного знання. Тут діють різні фактори, починаючи від соціальних потрясінь, які перевернули традиційні установки, надзвичайного зростання технологічних інновацій і закінчуючи війною російської федерації проти нашої держави, де гуманітарні дисципліни використовуються, на жаль, як інструменти ідеологічної боротьби.

Комунікуючи зі студентами на семінарських заняттях, змушений констатувати і той факт, що в свідомості майбутнього покоління склався стереотип, нібито гуманітарна освіта абсолютно не актуальна, вона не приносить прибутку (це означає проблему працевлаштування) і взагалі гуманітаріями стають ті, хто зовсім не дружить з технікою та точними дисциплінами. Можливо, такому укладу думок сприяє шкільна освіта, яка зараз перебуває не в найкращому стані, оскільки інтелектуальна підготовка студентів дуже слабка (це легко перевірити, враховуючи злидений словниковий запас мови студента), а можливо, і важке економічне становище, пов'язане зі слабким фінансуванням освітньої сфери. У нинішніх умовах розвиватися гуманітарним наукам, зокрема філософії, дуже складно. Спілкуючись з колегами, не можу не погодитися, що викладацьке навантаження в університетах не дозволяє продуктивно переглядати зміст освітніх програм, а проводити наукові дослідження практично неможливо через військові дії та обмежені ресурси.

Однак ми всі прекрасно розуміємо, що країні катастрофічно потрібні люди, які будуть реставрувати, відновлювати і відбудовувати Україну. Але відновлювати потрібно не тільки матеріальну складову, а й людську свідомість, її душу. Потрібно буде шукати нові сенси, а це неможливо без навичок критичного мислення, здатності аналізувати і здібності до внутрішнього перетворення. Саме тому

неможливо переоцінити важливість відповідної гуманітарної і, особливо, філософської підготовки.

З огляду на це виникає низка проблем, які стосуються, насамперед, як усієї системи гуманітарної освіти, так і, зокрема, викладання філософії. На це, перш за все, і хотілося б звернути нашу увагу.

Зважаючи на розлогість теми та враховуючи необхідність обмеження обсягу статті, спробуємо порушити лише найважливіші, на наш погляд, проблемні аспекти викладання філософських дисциплін, пропонуючи способи їх вирішення.

Сьогодні освітня система зазнає істотних змін, які викликані інноваційними процесами та широкою комп'ютеризацією. При цьому викладач вилучається як особистість з навчального процесу. Усе зводиться до максимального спрощення: онлайн-тестів, презентацій, і найнебезпечніше тут те, що творча робота розуму замінюється уривчастими даними та банальною редукцією чату GPT. Абсолютно втрачається класична модель освіти, яка включає в себе наповнення певними знаннями та творчий підхід. Студенти не читають джерел, не ведуть конспективний зошит, не володіють понятійним апаратом, обмежуючись короткими нотатками в телефоні. Найважливішим завданням викладання філософії у вищих навчальних закладах, на нашу думку, є навчити студентів осягати зміст філософських творів, виробляти інтелектуальний смак, розуміти мову філософії та її категорії. Вважається за необхідне радити студентам конспектувати оригінальні твори, що передбачає визначення головних і другорядних тем філософських джерел [2]. Складання конспектів, написаних саме від руки, буде гарною підмогою для підготовки до заліків та іспитів. У процесі вивчення матеріалу стає зрозуміло, що для багатьох студентів є складними такі поняття, як, наприклад, «онтологія» або «гносеологія». Не зайвим буде запропонувати студентам вести власний «філософський словник», де б вони описували багатозначність того чи іншого терміна, залежно від того, як філософи або основні філософські школи цей термін інтерпретували.

Слід зазначити, що тим, хто викладає філософію, необхідно враховувати специфіку факультету. Ми глибоко переконані в тому, що філософські знання повинні бути пов'язані з майбутньою діяльністю студента [1]. Так, наприклад, для журналістів важливі філософські аспекти етики, естетики, антропології. Для філологів цікавими будуть питання співвідношення мови і свідомості людини, особливо пізнавальним буде дізнатися про теорію «Ноама Хомського», а для юристів це, звичайно ж, питання філософії права від Платона, Аристотеля, Томи Аквінського, німецької класики, закінчуючи сучасними філософськими поглядами. Немає ніякої логіки в тому, щоб читати студенту курс філософії, який ніяк не стосується його спеціалізації.

Ще одним негативним моментом у викладанні філософії, на нашу думку, є сама специфіка подання матеріалу, а точніше її відсутність. Дуже часто філософствування перетворюється на порожню балаканину, а це істотно знижує цінність предмета, студенти такі моменти швидко відчують і це стає причиною нігілістичного ставлення до самої дисципліни. Тому необхідно вчасно провести межу між евристичним діалогом та життєвою балаканиною чи вербалізмом.

Найактуальнішою проблемою викладання філософії у вищих навчальних закладах, яка впливає на втрату інтересу до самого предмету, є розрив між наукою і викладанням. Теми, якими живуть сучасні філософи, часто не доходять до навчальних аудиторій. Зведення філософії до формального переказу підручника робить її сухою схоластикою. Знайомство з новими теоріями, наприклад, «Теорією хаосу», «дефляційною теорією істини», все це підсилює і облагороджує саму здатність філософствування, роблячи науку цікавою та сучасною.

І насамкінець, хотілося б відзначити моральну (внутрішню) сторону даної проблематики, адже гуманітарна освіта – це не тільки оперування текстами і цитатами, а це, перш за все, вміння виховувати в собі внутрішню людину. Дивлячись на сучасну молодь, розумієш, в якому жалюгідному стані перебувають культура, етика, шаноблива комунікація. Тому однією з головних місій викладача філософії є педагогіка, виховання в студента почуття гуманності, відповідальності, здатності до усвідомленого розуміння добра, адже це так необхідно для сучасного суспільства і для майбутнього нашої держави.

Узагальнюючи все вищесказане, відобразимо ключові аспекти.

Криза викладання філософії у вищій школі України зумовлена як зовнішніми соціальними викликами – війною, економічною нестабільністю, технологізацією освіти, – так і внутрішніми проблемами самої освітньої системи: формалізацією навчального процесу, розривом між наукою й аудиторією, знеціненням гуманітарного знання. Водночас саме в умовах історичних випробувань філософія набуває особливої ваги, оскільки формує критичне мислення, здатність до смислотворення та внутрішнього морального становлення особистості. Тому оновлення змісту й методики викладання філософії, її зв'язок зі спеціальністю студента та повернення до культури осмисленого читання й евристичного діалогу є необхідною передумовою не лише освітнього розвитку, а й духовного відновлення українського суспільства.

Література:

1. Онищук О. До проблеми ефективності викладання філософії. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Сер. Філософські науки.* 2009. Вип. 636. С. 139–141.

2. Штепа О. Особливості викладання дисципліни «Філософська пропедевтика» Майбутнім магістрам філософії. *Українська професійна освіта*. 2024. Вип. 15. С. 118–124.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-615-0-40>

POSTCOLONIAL INDIA: IDENTITY AS PROCESS AND DISCOURSE

Petlenko Iryna Valeriivna

Ph.D., Postdoctoral fellow

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Colonialism left a profound mark on India's history, shaping its political, economic, and socio-cultural landscape. British rule, which lasted nearly two centuries, had both destructive and transformative consequences. The attainment of independence in 1947 did not automatically overcome the colonial legacy. Economic inequality, cultural imperialism, political contradictions, and the issue of identity pose significant postcolonial challenges. They continue to determine the trajectory of the country's development.

In the contemporary globalised world, India emerges as a state that combines traditional values with processes of modernisation. The question of postcolonial identity is not only political but also philosophical. It concerns self-determination, cultural memory, and the relationship between the «self» and the «other».

After the partition of British India into India and Pakistan, the issue of Kashmir became a focal point of conflict and a symbol of the problem of national self-identification. The conflicts between the states concerned not only territorial integrity but also religious and cultural belonging. A fundamental question of identity arose: what does it mean to be Indian or Pakistani in a region with a shared historical heritage?

The Cold War confronted India with the necessity of defining its own position in the global confrontation. Prime Minister Jawaharlal Nehru initiated the policy of non-alignment, which became an attempt to preserve sovereignty and avoid a new form of dependence. Such a course reflected the aspiration for an independent path of development and resonated with Gandhian ideals of non-violence (ahimsa) and moral autonomy. The territorial conflict with China in 1962 actualised the problem of correlating